

ION SĂLIȘTEANU: „Fiecare detaliu are importanță“

□ Ați vorbit, în una dintre prelegerile susținute recent la Radio, despre privirea care mângâie, despre cea care binecuvântează, despre o alta, care este a indiferenței. În teatru, privirea poate separa, identifica și unifica semnalele emise de pe scenă, poate recompune un univers vizual alcătuit doar din sugestii. Ce alte calități are privirea, în spațiul teatrului?

■ Relațiile puse deja în valoare se referă la privirea care absoarbe, care stimulează dialogul cu fenomenul scenic și „colaborează“ cu el pe o bază afectivă, psihică. În fața unei săli goale, nimic nu angajează explicitarea energiilor spectacolului, conținute de semnul teatral, de imaginea plurală, complexă a reprezentației.

□ Se poate vorbi despre un exercițiu al privirii, despre o receptare nuanțată care se convertește în stil?

■ Ca pictor, mă gândesc chiar la un aspect mai special: teatrul se referă la dimensiunea privirii, la tâlcurile ei. Imaginea teatrală are forță integratoare, iar plastica lucrează în toate compartimentele, nu e doar fondul reprezentației. Există o dinamică a dozărilor, a gesturilor, a întretăierilor de sensuri, a ritmurilor rostirii, un dialog al figurărilor scenice. Informațiile esențiale țin de văz și nimic nu există, în plan vizual, fără importanță sau pregnantă. Uneori un spectacol pare nefinisat și incomodează receptorul – deși are idei frumoase și este interpretat bine – pentru că este grevat, asfixiat de accidente vizuale, de necoordonări plastice, de stridențe. Spectacolul de teatru e amplificat sau poate fi dominat de componenta vizuală, în armonie cu sensul acțiunii dramatice. Nu cred că e explorată destul vizualizarea elementelor de exprimare multiplă. Fiecare detaliu are importanță dacă ne obișnuim să citim în amănunte sensurile mai adânci. Spectacolul englezesc de teatru are o atitudine atât de cuviincioasă, atât de ascuțită în legătură cu tratarea atmosferei, cu ambianța care unește lucrurile cele mai disparate într-un flux convingător al adevărurilor! Pare, câteodată, un tradiționalism ușor lustruit, un conservatorism al viziunii, dar acest lucru încarcă de sens și înobilează reprezentația teatrală.

Uneori, din sete de noutate, au fost aruncate peste bord lucrurile care conțineau detaliul cu semnificație, nuanțele ce personalizau imaginea și care îi ajutau pe spectatori să vadă că lumea e extrem de bogată, neplictisitoare, că teatrul, la fel ca și pictura, e un exercițiu al integralității.

□ Și un mod de a amplifica percepția realului.

■ Sub presiunea schimbărilor, comportamentele individuale s-au modificat. Nostalgiile, raportul cu trecutul iau felurite chipuri. Metamorfozele oamenilor, acomodarea cu moda sau refuzul de a se adapta unei imagini-standard fac parte din spectacolul unei lumi-vitrină, cu oferte vizuale în avalanșă. Atitudinea estetică și comportamentală diversă desemnează strada ca unul dintre spectacolele cele mai vii, o reprezentare a spiritului libertății. Teatrul are în plus credința, intenția de a investi în aparențe esența simbolică a gândirii umane. Fiecare gest este valorizat. Până și modul în care actorii stau cu fața sau cu spatele, cât se vede și cât se descoperă, cât de rafinată e această „decoltare“ a lucrurilor care se așază vizual peste un ritm al compoziției teatrale – toate acestea țin de organizarea și de echilibrul detaliilor de regie, care dau relief chiar și unei situații dramatice binecunoscute. Intrarea în discretele, în subtilele nuanțări ține de văz, de capacitatea de lectură pe exemplele pe care natura le pune la dispoziție iar teatrul le spiritualizează, oferindu-le ca imagine simbolică.

□ Care este șansa supraviețuirii adevărurilor într-o lume de disimulări și aparențe, cum este cea a scenei?

■ Fantezia filtrează realul și atingerea de ficțiune e uneori mai zguduitoare, mai revelatoare decât o experiență personală. Adevărul nu se mai strecoară neobservat.

Arta, prelungitoare a existenței morale și ocrotitoare a viului, răscumpără memoria, reasezând cu blândețe omul în limitele calme ale existenței, într-o aproape uitată armonie cu el însuși. Întâmplările scenice limpezi, decisive pentru echilibrul interior al artei și al omului, trebuie realizate cu mijloace minime, cu simplitate, însă menținând mereu, cu forță imaginativă, tensiunea descoperirii adevărurilor. Arta începe din punctul în care a dispărut orice orgoliu, orice gând impur sau interesul de orice fel, orice vanitoasă conștiință a competenței, acolo unde nimic nu mai poate fi plătit sau deturnat, acolo unde voința, experiența, energia, întreaga ființă se transformă într-un halou de iubire atotcuprinzătoare. Este punctul în care arta devine cea mai adevărată dintre științe, cea mai „exactă“, prin modul în care atinge spiritul și destinul omnesc.

Atât timp cât arta există, spațiul dintre oameni e încă plin de substanță și tâlc.

□ Există o permanentă tentație a reinventării imaginii teatrale. Ce relație se poate stabili între imagine și memorie în spațiul teatrului?

■ Nu cred că natura ființei omenești și natura artei, care urmărește toate finele meandrări ale spiritului uman, se pot teme de pierdere de substanță. Există un reflex al reinventării, al conservării forței de a surprinde receptorul și de a-l deschide astfel spre cunoaștere. Lucrurile noi sunt cel mai adesea întâmplări uitate. Modul în care știm să ne regăsim, în ciuda deformărilor, a omisiunilor, a pierderilor de specificitate de la epocă la epocă, demonstrează vocația comunicării într-un sistem atât de complex al mesajelor, cum este teatrul. Iar comunicarea are loc fără repetiții ori redundanțe. Altfel nu s-ar putea concepe inepuizabila dimensiune a unui mare autor. Caragiale, pe care-l știm replică după replică, poate fi pus în temă sub nenumărate laitmotivuri – pretext care-l acomodează unei viziuni regizorale noi. Există dominante spirituale eterne care trebuie „retranscrise“ în funcție de tipul de sensibilitate, de comportament, de relaționările sociale. Putem folosi desuetul – în bizateria lui sau în nostalgia care-l însoțește ca pe o invenție nouă. Aducerile-aminte apar deseori în chip spontan, inconștient, într-o evocare ciudată, adevărat spectacol al memoriei. Temele fundamentale ale existenței sunt limitate ca număr și problematică și ele supraviețuiesc sustrăgându-se repetării la nesfârșit în aceleași forme. O replică poate fi rostită de mii de ori, însă imaginea care o dublează, intonația nuanțată reflexiv ei simbolic. Dimensiunea aceasta a privirii cuprinzătoare, a privirii cu arcuri asociative, cultural și imagistic extrem de bogate, e o formă de lectură care nu are cum să epuizeze vechea temă a ființei omenești.

